

Библия и возрождение духовной культуры русского и других славянских народов, ред. коллегия П. А. Дмитриев, Г. А. Лилич, К. И. Логачев, Г. И. Сафонов, Санкт-Петербург 1995, 248 стр.

Publikace s podtitulem K 80-letiu Ruskой / Северо-Западной Библиейской Комиссии (1915–1995) vychází jako součást programu Государственная программа – «Народы России: возрождение и развитие».

V úvodu knihy se připomíná, že nové, zpočátku nesmělé pokusy učinit Biblií předmětem filologického, historického a kulturologického zkoumání byly v Sovětském Svazu zaznamenány od konce 80. let. Přitom současní badatelé jsou rozděleni do dvou táborů: jeden reprezentují ti, kteří po období sovětské lakuny pokládají za nutné hledat metodologickou inspiraci výhradně na Západě, druhý autoři domnívající se, že je možné navazovat na předrevoluční ruské tradice s využitím všeho kladného, co přinesl rozvoj domácí vědy v tomto století. Autoři sborníku se řadí do druhé skupiny. Za jeden z aktuálních úkolů považují vyrovnat se s Ruskou Biblií z r. 1876, v níž vidí vzor vysokého stylu důležitý i pro současný ruský jazyk. Odmítají proto pokusy nahradit "biblický styl" zcela moderními překlady, jež nerespektují ani tradici, ani rytmicko-syntaktické charakteristiky textu. Tak V. V. Kolesov v stati *Нарушения стиля и разрушение смысла в современных переводах Библиейских текстов* (s. 81–104) ukazuje na srovnání překladů textu modlitby Otčenáš, jak se posouvá nejen stylisticky, ale i obsahově smysl jednotlivých článků modlitby: např. jestliže v csl. textu je v obratu *Отче наш, иже еси не небесех* explicitní potvrzení boží existence v slovesné podobě, přisuzující substantivu predikativně jeho relevantní vlastnost, pak překlad *Наш небесный отец* všechny tyto nuance stírá a navíc odstraněním archaické formy vokativu přefazuje text do jiných stylistických souvislostí. Podobně autor na příkladech ukazuje, že nové překlady málokdy vystihují a zachovávají symboličnost výrazové stránky, záměrný synkretizmus, který mnohdy ke škodě věci nahrazují jednoznačnými a "srozumitelnějšími" výrazy a obraty, jež však už nenavozují možnost rozostřenější interpretace, která v textech tohoto druhu má své opodstatnění.

Příspěvky sborníku lze rozdělit do několika tematických okruhů. Jsou to především stati polemického charakteru, zdůrazňující nutnost navazování na domácí tradici při nových překladech Bible. Sem patří např. již citovaný článek V. V. Kolesova a dále příspěvek K. I. Logačeva *Что стоит за «программой отторжения» русской Библии 1876 года*. K tomuto okruhu se přimykají historické přehledy překladů Bible, srov. K. I. Logačev, *Христианское Священное Писание в России*, G. G. Тьяпко, *О переводах Библии у сербов, харватов и словенцев до XX века (Сопоставительный*

обзор), **R. Ch. Tuguševa**, *Об одном переводе на чешский язык библейского текста*. Dále si řada statí všimá okřídlených výrazů a biblických frazeologizmů, např. **Je. N. Betechtina**, *Фразеологические единицы с антропонимическим компонентом библейского происхождения в русском и английском языках*, **L. S. Kovtun**, *Юдоль плачевная*, **V. M. Mokijenko**, *Фразеологические библеизмы в современном тексте*, **O. I. Trofimkina**, *Библеизмы в названиях произведений русской литературы*. Z příspěvků tohoto okruhu je pro nás Čechy zvláště zajímavá stať **G. A. Liličové**, *Библеизмы как отражение воззрений эпохи*, v níž autorka věnuje pozornost archaickému českému frazeologizmu „jezdit na apoštolském koni“, jehož rozšíření přesvědčivě zasazuje do českých poměrů počínaje XV. stoletím (působení Jana Husa) a později je spojuje s bratrským prostředím. Středověká Evropa znala latinský frazeologismus *per pedes apostolorum*, ale z živých jazyků spojení „jezdit na apoštolském koni“ dokládá pouze holandština, kde žilo v protestantském prostředí, takže se dá uvažovat i o zprostředkovatelské úloze Jana Amose Komenského. V české literatuře novější doby je tento obrat doložen např. z díla K.V. Raise. G. A. Liličové posloužil jako podnět pro zajímavý vhled do české historie a současně i jako doklad toho, jak je jazyk v jednotlivostech (především na lexikální a frazeologické rovině) spjat s tou mimojazykovou realitou, v níž žije.

Řada příspěvků sborníku je zaměřena na frazeologizmy biblického původu a biblickou symboliku v moderní literatuře. Tak **Je. I. Varjuchina** zkoumá *Библейские символы «древо жизни» и «древо познания добра и зла» в польской поэзии*, **L. A. Iezuitova** přispěla statí *Семантика «чаши» в русской прозе начала XX века: Борис Зайцев, Иван Бунин, Леонид Андреев, Иван Шмелев*, **G. Ju. Karpenko** příspěvkem *К вопросу о становлении «ветхозаветного» типа мышления в творчестве И. А. Бунина*.

T. A. Miljutina se zabývá translatologickou problematikou v příspěvku *Христианские реминисценции в повести В. Распутина «Прощание с Матерой» как проблема перевода*. Upozorňuje na okolnost, že v tomto Rasputinově díle se prolíná slovanský předkřesťanský mýtus a křesťanský pohled na život, z čehož vyplývá mnoho-
vrstevnatost užitě symboliky, která může působit potíže při překládání. Konkrétně pak rozebírá překlad do češtiny (překladatelka D. Šlampová). Např. v Rasputinově textu jsou slova: И тихо, покойно лежал остров, тем более родная, самой судьбой назначенная земля, что имела она четкие границы, за которыми начиналась не твердь, а течь... Podle autorky je v ruském textu přítomna jakási konotace, protože slovo „твердь“ druhotně sice znamená zemi, ale původně nebeskou klenbu, zatímco v českém překladu „pevná země“ – „nejistá voda“ je akceptována pouze dávná pohanská opozice země – voda. Slovo „течь“ je v díle užito i v jiné souvislosti: Текла в солнеч-

ном сиянии Ангара – стекло... с легким шуршанием время. За спиной лежала Матера, омываемая той и другой течью. V těchto souvislostech je pak protiklad „твердь“ – „течь“ i protikladem věčnosti a pomíjelnosti, což je v překladu velmi obtížné vystihnout. Podle mého názoru však překladatelka sice přenesla opozici do poněkud jiné roviny, ale slovy „pevná země“ – „nejistá voda“ vhodně kompenzovala konotace, které jsou v autorském užití v originálu skryty.

Bibliizmy v literárním díle se zabývá i stať I. A. Šmelkové *Библеизмы в поэзии М. Цветаевой*. Filmovému umění věnovala S. G. Šuležkova svůj příspěvek *От земли обетованной к небесам обетованным, или несколько слов о судьбах библейских крылатых выражений, связанных с искусством кино*.

Do širších tematických souvislostí se těžko zařazují příspěvky: T. A. Ivanova, *Библейская птица неясить и ее история в древнерусской книжности*; A. I. Moisejev, *Пунктуация русских переводов Библии, Евангелие от Матфея*; V. I. Suprun, *Библейский текст на занятиях в школе и в ВУЗе*; O.V. Tvorogov, *Летопись – хроника – паляя (взаимоотношения памятников и методика их исследования)*.

Stati sborníku jsou řazeny abecedně podle příjmení autorů – kromě úvodních dvou a závěrečné, jež celou problematiku rámuje. V úvodu je umístěno M. N. Bogoljubova *Приветственное слово на заседании Ученого совета СПбГУ 4 апреля 1994 г. по поводу вручения Патриарху Московскому и Всея Руси Алексию II диплома Почетного доктора С.-Петербургского университета*, následuje přehledný příspěvek G. I. Safronova *Русская / Северо-Западная Библейская комиссия (1915–1995)*. Sborník je uzavřen již připomenutou stať K. I. Logačeva *Что стоит за «программой отторжения» русской Библии 1876 года*.

Na realizaci sborníku se podílely: Institut Библейской текстологии и Библейских переводов Санкт-Петербургского Государственного Университета; Северо-Западная Библейская Комиссия; С.-Петербургская Ассоциация по изучению славянских культур и истории славяноведения; Государственная программа «Народы России: возрождение и развитие». V současné době, kdy zprávy o poměrech v ruské vědě jsou u nás nedostatečné a někdy i zkreslené, je pro rusisty povzbuzující vědět o existenci těchto institucí. Za to, že si sborník mohou přečíst i čeští čtenáři, vdčíme paní profesorce G. A. Liličové, která jeho exemplář darovala Slovanské knihovně v Praze při své poslední pracovní návštěvě České republiky.

Zdeňka Trösterová